

Kutatásmódszertan

1. Bevezetés

Modulok áttekintése

- **A kurzus bemutatása**
- **Előzmények**
- Statisztikai alapok
- **A tudományos megismerésről**
- Pszichológiai iskolák
- **A kutatás folyamatmodellje**

➤ HÁZI FELADAT

2006.08.29.

Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

2

A kurzus bemutatása

A kurzus alapelvei
Témakörök, tematika
Félévi munka

---

01 • A KURZUS

○ A kurzus alapelvei

- ▶ A kutatók szemszögéből bemutatni a szociálpszichológiai kutatást. Hogyan juthatunk el egy adott eredményre.
- ▶ A cél, hogy bizonyos készségeket sajátítsanak el a résztvevők.
- ▶ Praktikus segítség a szakirodalom pontosabb megértéséhez, és a műhelymunka (szakdolgozat) megírásához.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 4

---

01 • A KURZUS

○ Tematika

1. Bevezetés: szociálpszichológiai kutatás sajátosságai
2. Attitűdmérés, attitűdskálák
3. Kérdőív- és skálaszerkesztés
4. Kérdőíves adatgyűjtés: stratégia és típusok
5. A szociálpszichológiai kísérlet 1.
6. A szociálpszichológiai kísérlet 2.
7. A szociálpszichológiai kísérlet 3.
8. A kísérleti szociálpszichológia kritikája.
9. Kvalitatív módszerek
10. Perspektívizmus: a kísérletezés stratégikus megújítása
11. Társadalmi nézőpont
12. Nézetrendszer-kutatások
13. Szakirodalmazás és tudományos publikáció

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 5

---

01 • A KURZUS

○ A félévi munka

- ▶ aktív részvétel az órákon
- ▶ otthoni munka hétről-hétre.
- ▶ kettő ZH a félév során.
- ▶ szemináriumi dolgozat a félév végére.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 6

Előzmények

Korábbi tanulmányokból
Mit nem tudunk?

---

01 • ELŐZMÉNYEK

○ Korábbi tanulmányokból

- *Ki milyen módszertan kurzust hallgatott korábban?*
- *Mit lehetett megtanulni?*

Néhány fogalom ismétlésképpen:

- ▶ Megfigyelés – korrelációs módszer – kísérletezés
- ▶ Hipotézisek megfogalmazása
- ▶ Kísérleti elrendezések: függő–független változók, kontrollcsoport
- ▶ Adatelemzés: statisztikai próbák (t-próba, korreláció, ANOVA, faktorelemzés, többváltozós elemzések)
- ▶ Az eredmények bemutatásának főbb szabályai

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 8

---

01 • ELŐZMÉNYEK

○ Mit nem tudunk?

(mit nem tudunk alkalmazni)

- ▶ *A vizsgálati elrendezésekben?*
- ▶ *Az adatok elemzésében?*
- ▶ *Az eredmények bemutatásában?*

▶ STATISZTIKAI ALAPOK

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 9

A tudományos megismerésről

Hétköznapi és tudományos megismerés
Tudományos paradigmák
Elmélet és adatgyűjtés viszonya

---

01 • TUDOMÁNY

Hétköznapi és tudományos megismerés

Hétköznapi	Tudományos
pontatlan észlelés túláltalánosítások nem racionális következtetések automatikus folyamatok heurisztikák	észlelési torzítások kiküszöbölése elméletek empirikus tesztelése racionális következtetések szisztematikus feldolgozás

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 11

---

01 • TUDOMÁNY

Tudományos paradigmák

- ▶ Tudomány = paradigmák közé szorított kreativitás
- Mit értett Thomas Kuhn tudományos paradigmán és miben áll szerinte a tudományos forradalom?
- Mit értsünk ma pszichológiai paradigmán?
- ▶ **Két jellemző paradigma:**
  - Természettudományos paradigma
  - Hermeneutikai paradigma ▶ TOVÁBBI PARADIGMÁK

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 12

EL • TUDOMÁNY

Elmélet és adatgyűjtés viszonya

- ▶ A tudományos elmélet
- ▶ Elmélet és adatgyűjtés viszonya
- ▶ Dedukció
  - A deduktív logika
  - A deduktív elméletalkotás
- ▶ Indukció
  - Az induktív logika
  - Az induktív elméletalkotás

▶ PSZICHOLÓGIAI ISKOLÁK

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 13

A kutatás folyamatmodellje

A kutatási terv szakaszai
A hipotézisről
McGuire alkotó heurisztikái
A szociálpszichológia sajátosságai

EL • A KUTATÁS

A kutatás lépései, a kutatási terv

☞ Milyen lépései vannak a kutatásnak? Mit tartalmazzon egy kutatási terv?

A kutatási tervben meghatározott szakaszok:

- ▶ Konceptualizálás
- ▶ Kutatási stratégia megválasztása
- ▶ Operacionalizálás
- ▶ Adatfeldolgozás, elemzés
- ▶ Felhasználás

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 15

---

01 • A KUTATÁS

○ A hipotézisről

Problémafelvetés, hipotézisállítás

- ▶ Milyen formákban fogalmazhatjuk meg a kérdéseinket?
- ▶ Mikor jó egy tudományos kérdés, problémafelvetés?
- ▶ Lehet-e a kreativitást tanulni?

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 16

---

01 • A KUTATÁS

○ McGuire alkotó heurisztikái

A gyümölcsöző hipotézis lehetséges forrásai:

- ▶ Természetes jelenségek megfigyelése
- ▶ Közvetlen, egyszerű fogalmi elemzés
- ▶ Közvetett, komplex, következtetési elemzés
- ▶ Korábbi kutatások elemzése
- ▶ Új adatok gyűjtése

☺ *Alkossunk 5 csoportot. A források egyikére keressen minden csoport egy-egy példát a lista segítségével!*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 17

---

01 • A KUTATÁS

○ Második lépés: empirikus ellenőrzés

Az elmélet szembesítése a megfigyelhető valósággal.

Különböző változatai: laboratóriumi kísérlet, terepkísérlet, megfigyelés, mintavételen alapuló megkérdezés, szimuláció stb.

Runkel és McGarth felosztása szerint:

- ▶ beavatkozó – nem beavatkozó kutatás
- ▶ egyetemes – konkrét viselkedérendszerek

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 18

---

01 • A KUTATÁS

○ A szociálpszichológia sajátosságai

↳ Soroljunk fel klasszikus szociálpszichológiai vizsgálatokat!

Mitől sajátos a szociálpszichológiai kutatás?

- ▶ *Különbség az általános-lélektani vizsgálatoktól?*
(pl. Asch, Sherif)
- ▶ *Különbség a fejlődéslélektani vizsgálatoktól?*
(pl. Mérei, Mead)
- ▶ *Különbség a személyiséglélektani vizsgálatoktól?*
(pl. Adorno, Banaji)

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   19

01

○ Házi feladat

↳ Egy bekezdésnyi szöveggel topikot nyitni a következő empirikus eljárások egyikének dicséretében/kritikájával:

- Kísérletezés,
- Kérdőíves technikák,
- Résztevő megfigyelés

↳ Szóljanak hozzá egymás érveikhez is!
moodle.etr.elte.hu (1. óra: Kedvenc kutatási módszereink)

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   20

01

○ Alapolvasmányok

Statistikai alapok
Babbie, E. (2003) Adatelemzés alapokon. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 453-474.
Babbie, E. (2003) Statistika következtetések. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 513-525.

A tudományos megismerésről
Babbie, E. (2003) Paradigmák, elmélet és társadalomtudományi kutatás. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 56-73.
Babbie, E. (2003) Hibák a hétköznapi megismerésben és néhány megoldás. / Mi valós valójában. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 22-27.
Szokoloszy Á. (2004) Kutatási módszerek és metodológiai paradigmák; A természettudományos paradigma közelről: a kísérletezés; A hermeneutikai paradigma közelről: a kultúrantrópológia; A kvantitatív és kvalitatív kutatási stratégia; A pszichológiai kutatás módszerei- áttekintés. In *Kutatásmunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 77-92.

Pszichológiai iskolák
Babbie, E. (2003) Néhány társadalomtudományi paradigma. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 48-61.
Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Frederickson, B. & Loftus, G. R. (1995) A pszichológia mai nézőpontjai. In *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó. 33-41.

A kutatás folyamatmodellje
Babbie, E. (2003) Hogyan tervezzünk meg egy kutatást. In *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó. 124-132.
Szokoloszy Á. (2004) A kvantitatív és kvalitatív kutatási stratégia; A pszichológiai kutatás módszerei- áttekintés. In *Kutatásmunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris Kiadó. 92-110-116.

2006.08.29.   Kutatásmódszertan: szociálpszichológia   21

---

04 • STATISZTIKA

○ Átlag, szórás, variancia

▶ **Átlag**
 A mért adatok összegét elosztjuk a számokkal (minden egyes adat értéke befolyásolja).
 $M = (1+1+1+2+2+3+3+3+3+3+3+4+4+5)/15 = 2,8$

▶ **Átlagos eltérés**
 Az átlagtól való eltérések abszolút értékének átlaga (ritkán használatos).
 $AE = (1,8+1,8+1,8+0,8+0,8+0,04+0,04+0,04+0,04+1,2+1,2+1,2+2,2)/15 = 0,93$

▶ **Variancia**
 Az átlagtól való eltérések négyzeteinek összegét osztjuk az elemszámnál eggyel kisebb számmal.
 $s^2 = (3,24+3,24+3,24+0,64+0,64+0,04+0,04+0,04+0,04+1,44+1,44+1,44+4,84)/14 = 1,46$
 A szórás a variancia (pozitív előjellel vett) négyzetgyöke ($s = 1,21$).

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 25

---

04 • STATISZTIKA

○ Átlagok összehasonlítása

▶ **Független minták átlagainak összevetése**

- Kétmintás t-próba (ha két mintát akarunk összevetni).
- Varianciaanalízis (ha több mintát akarunk összevetni).

▶ **Összetartozó minták összevetése (pl. előtte-utána elrendezés)**

- Egymintás t-próba (ha két mérést kívánunk)
- Összetartozó mintás varianciaanalízis (ha több mérést akarunk összevetni).

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 26

---

04 • STATISZTIKA

○ Korrelációs elemzés

▶ A korrelációs elemzés: két numerikus változó közötti kapcsolat vizsgálatára szolgál.

▶ A korrelációs együttható (r) előjele a kapcsolat irányát () mutatja meg, a nagysága (0-1 közötti szám) pedig az együttjárás szorosságát, az összefüggés erejét mutatja.

▶ A korrelációs együttható négyzete, a determinációs együttható (R²) megmutatja, hogy az egyik változó varianciájának hány százalékát magyaráznak meg a másik változásai.

▶ A TUDOMÁNYOS MEGISMERÉS

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 27

Pszichológiai iskolák

Az introspekció kérdése
Idiografikus és nomotetikus okság
Nézőpontok a szociálpszichológiában
Az attitűd különféle nézőpontokból

---

01 • ISKOLÁK

Az introspekció kérdése

- ▶ Az introspekció kérdése a tudományos pszichológia kiindulópontja.
- ▶ A racionalista – empirista dilemma:

Racionalisták	Empiristák
<ul style="list-style-type: none"> • Az intuíció sugall általános igazságokat. • A megismerés eszköze az ezekből kiinduló dedukció. • Feltétele, hogy az emberi tudat önreflexióra képes (velünk született eszmék, racionalitás). 	<ul style="list-style-type: none"> • Az asszociáció az alapvető gondolkodási művelet. • A megismerés eszköze az elemekből építkező indukció. • Az emberi tudat <i>tabula rasa</i>.

- ▶ A természet azonban sem nem megírt, se nem nyitott könyv: a természetől kérdezni kell.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 29

---

01 • ISKOLÁK

Idiografikus és nomotetikus okság

- ▶ Egy másik klasszikus dilemma: egyedi eseten (idiografikus elemzés) vagy az általános összefüggéseken (nomotetikus elemzés) legyen a hangsúly?
- ▶ Idiografikus okság: Célja az egyedi eseményben, jelenségben ható okok összességét feltárni. Így jár el például a *történettudomány*, vagy a *pszichoanalízis* is (pl. Hitler hatalomra jutása).
- ▶ Nomotetikus okság: Események, jelenségek általános osztályait magyarázó összefüggés feltárása a cél (pl. viszonylag kis számú tényező, ami egy részben megmagyarázza minden szavazó viselkedését).
- ▶ A nomotetikus modellek determinisztikus ereje nyilvánvalóbb, ám mindkét modell igyekszik bejósolni a vizsgált viselkedést.

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 30

ELI • ISKOLÁK

Nézőpontok a szociálpszichológiában

▶ Robert Watson ellentétpárjai elméleti ideáltípusokat írnak le (ld. Pléh, 1992: 21. o). Például:

- objektivizmus – szubjektívizmus
- molekularizmus – molarizmus
- empirizmus – racionalizmus
- staticizmus – dinamizmus
- statika - fejlődéselv

▶ A behaviorizmust az ellentétes végletek közül az objektivizmus, molekularizmus, empirizmus jellemez például.

◊ *Mi jellemezhet más szociálpszichológiában is jelentős nézőpontokat (pl. alaklélektan, kognitívizmus)?*

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 31

ELI • ISKOLÁK

Az attitűd különböző nézőpontokból

▶ Az attitűd fogalmának népszerűsége épülhet a benne lévő többértelműségre.

(Az attitűd: mentális reprezentáció, amely kapcsolatban van a viselkedéssel, érzelmi reakciókkal is. Tudatosan leképezhető, ám automatikusan is megjelenő reakció.)

▶ Az attitűdfunkciókban is tetten érhető az egyes pszichológiai iskolák hatása:

- instrumentális / szociális igazodási
- énvédő
- ismereteket rendszerező
- érték kifejező

◊ *Milyen nézőponthoz, iskolához kapcsolható egy-egy funkció?*

[▶ A KUTATÁS FOLYAMATA](#)

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia 32

Mellékletek

További paradigmák
Runkel és McGarth felosztása

2006.08.29. Kutatásmódszertan: szociálpszichológia

További paradigmák

További paradigmákat említ Babbie (49-56.o.):

- ▶ Makroelmélet és mikroelmélet
- ▶ Korai pozitívizmus
- ▶ Szociáldarwinizmus
- ▶ Konfliktus-paradigma
- ▶ Szimbolikus interakcionizmus
- ▶ Etnometodológia
- ▶ Strukturális funkcionlizmus
- ▶ Feminista paradigmák

▶ TUDOMÁNYOS PARADIGMÁK

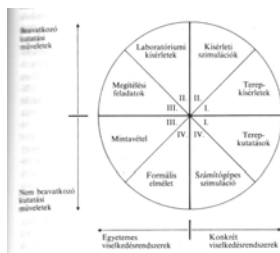

Runkel és McGarth felosztása

4.1. ábra. Kutatási stratégiák (Runkel és McGarth, 1972)

▶ EMPIRIKUS ELLENŐRZÉS
